

Struiken

Wat is snoeien?

Dat we beplanting snoeien om ervoor te zorgen dat ze in vorm of grootte blijven, dat begrijpen we. Maar wat gebeurt er eigenlijk met de plant als je snoeit?

Als je snoeit bevordert je de vertakking van de plant, waardoor hagen gevuld worden en losse struiken mooi bossig worden. Kort gezegd groeit de plant na het snoeien omdat deze moet compenseren.

Dat werkt als volgt: met snoeien verstoort je de hormoonbalans, waardoor andere (soms verborgen) knoppen zich wél verder ontwikkelen. Het snoeien heeft nog meer gevolgen. Het wortelstelsel stemt zich af op hoeveel biomassa (plant) er boven de grond bevindt. Als die biomassa vermindert, dan gaat de plant het evenwicht tussen boven- en ondergronds herstellen: de plant gaat groeien en produceert grotere bladeren.

Hagen

Hagen vormen al duizenden jaren de kaders van tuinen. Hagen bakenen een tuin(deel) af en vormen soms mooie schilderijlijsten. Een praktischere kant kunnen hagen ook hebben: met doornhagen wordt bijvoorbeeld vee binnen gehouden.

Hagen kunnen bestaan uit allerlei planten: alle struiken en bomen zijn wel eens als haag gebruikt. In de loop der tijd is daar een selectie uitgemaakt, omdat bepaalde soorten op de lange duur kaal worden, niet goed herstellen, of juist continu doorgroeien. We onderscheiden verschillende hagen: scheerhagen, landschappelijke hagen en vormgesnoeide hagen (topiaria).

Scheerhagen

Een scheerhaag is een strak gesnoeide of geschoren haag, die meestal bestaat uit één soort heester. Scheerhagen zijn aan alle kanten en van boven tot onder gesloten. Je moet de haag vaak knippen om 'm gesloten te houden, want daardoor wordt de haag voller en dikker. Altijd knippen dus, al is het maar 2 millimeter.

Snoeien

Hagen kunnen heel oud worden, maar je moet ze wel heel regelmatig onderhouden. Dat verschilt wel per soort: snelgroeiende soorten zoals liguster, sommige coniferen en meidoorn moet je minstens drie keer per jaar knippen (eind mei/juni, begin september, eind oktober) Langzaam groeiende soorten als de buxus, taxus en hulst hoeft je vaak maar één keer te knippen, net als lossere landschappelijke hagen (juni of september).

Bij minder knippen worden de takken dik en zijn ze lastig te snoeien. Als je vaker knipt dan kost het minder moeite én gaat het sneller. Je wilt het liefst dat de haag niet hoger en breder wordt: hij moet 'op nul' worden terug geknipt naar de oorspronkelijke vorm en maatvoering. Het beste is om te snoeien als het niet te warm is, liefst met bewolkt weer, zo ontstaan er geen bruine stukken. Felle zon op de ondergelegen bladeren geeft namelijk verbranding. Je kunt de haag eventueel een paar dagen beschermen met schaduwdoek.

Maatwerk bij het snoeien

Hagen groeien het liefst naar het licht. Daarom groeit de bovenkant van een haag het snelst. De grootste zorg ligt bij de zijkant en onderkant, want die krijgen het minste licht. Het is de bedoeling dat je eenmaal per jaar de afmetingen van de haag opmeet, en deze langs een gespannen lijn knipt. Je moet de lijn goed strak spannen, zodat je er netjes langs kunt knippen. Zet twee paaltjes aan de uiteinden van de haag en gebruik een rekbaar touw zoals metselaarstouw. Trek het touw heel strak aan, want door het gewicht hangt het altijd iets door.

Zorg ervoor dat de lijn vrij hangt en knip met rustige bewegingen en een hoge knipstand van de heggenschaar (machine). Maak een zwaaiende beweging waarbij het einde buiten de haag ligt. Zo wordt het knipsel meegenomen en valt het naast de haag. Als een erg dichte haag is en je kunt moeilijk knippen, houd je de heggenschaar een beetje schuin. Voordat je gaat knippen, kun je hagen het beste even nat maken met de handsproeier. Door het water blijft je schaar schoon en komen er geen aankoekende plantenresten op te zitten. Die zorgen anders door hun dikte voor een rafelig en lelijk beeld. Dit natmaken heeft dus niets met het uitdrogen van de heg te maken. Ga na afloop de heg langs met een handschaar, om na te gaan welke takken je gemist hebt.

Bestrijding buxusmot en buxusschimmel:

Bij de aanschaf van buxus wordt vaak gekozen voor een snelgroeiend ras, in plaats van sterke rassen. De buxusmot en buxusschimmel slaan tegenwoordig massaal toe. Voor de bestrijding zijn er biologische en chemische middelen. Veel mezen overlijden aan het eten van door chemische middelen vergiftigde wormen. Dit heeft gevolgen voor de biodiversiteit.

Overig onderhoud

In een mooie, volle haag nestelen zaailingen en onkruid zich gemakkelijk. Verwijder zaailingen zo vroeg mogelijk, voordat ze zich in de haag ontkiemen. Bestrijd onkruid en haal takken van bomen en struiken die op de haag hangen weg. Geef de haag elk jaar compost en één tot twee keer per jaar een onderhoudsbemesting. Verwijder in het voor- en najaar

ingewaaid blad. Besproei de haag zo min mogelijk om schimmelziektes te voorkomen: gebruik indien nodig liever een druppel slang. Als je met een bladblazer afgestorven bladeren verwijdert, verminder je de schimmeldruk ook.

Topiaria

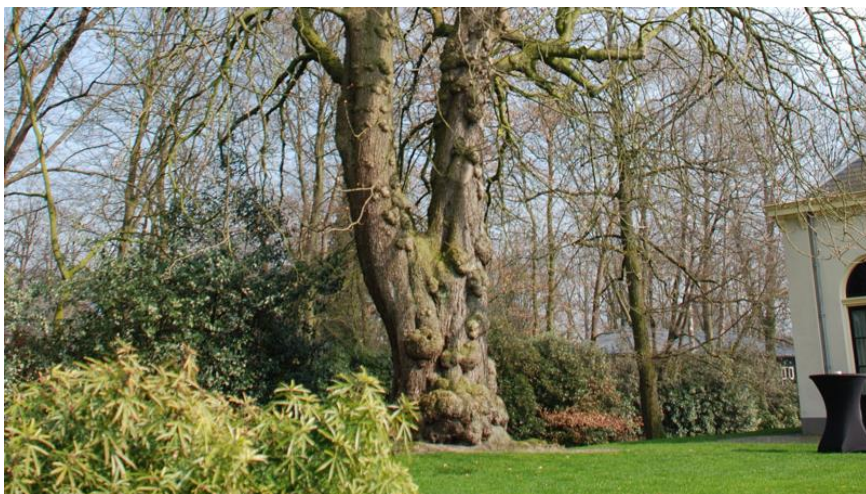
Eigenlijk is alle snoei een vorm van vormsnoei, want je brengt een boom of heester altijd terug naar de gewenste vorm. Hetzelfde zie je bij fruitbomen en de loofgangen van bomen. In dit hoofdstuk spreken we over vormsnoei bij wintergroene bomen en heesters met klein blad en gelijkmatige groei.

Wintergroene bomen en heesters die we in vorm snoeien, noemen we ook wel **topiaria**. 'topiarius' betekent in het Latijn siertuinarchitect. In de Romeinse tuinen kwam vormsnoei regelmatig voor, en ten tijde van de (barok)tuinen werden planten en struiken tot eenvoudige geometrische vormen gesnoeid, zoals een kegel, piramide of bol. Die vinden we nu ook nog veel bij buitenplaatsen.

De basis

Bij topiaria is de basis het meest belangrijk: een goed opgebouwde figuur heeft een duidelijke hoofdstructuur met een stevige, dikke tak die het hoofd kan dragen. Een paar dunne takjes kunnen het gewicht niet dragen. Naarmate de tijd verstrijkt kunnen vormen dikker en dus te groot worden. Het is belangrijk dat je hierop let, want topiaria kunnen heel oud worden - net als alle andere hagen. Knip zo kort mogelijk en met de hand. Het helpt als je de plant nat maakt vóór het knippen, om je schaar schoon en scherp te houden.

Landschappelijke hagen

Landschappelijke hagen bestaan uit één of meerdere soorten inheemse struweelheesters zoals hazelaar, meidoorn, sleedoorn, veldesdoorn, wilde rozen, Gelderse roos en kornoelje. Meestal worden deze heggen minder precies gesnoeid. Onder de landschappelijke hagen

scharen we ook vlechtheppen: hagen die na de aanplant een paar jaar niet gesnoeid worden, en daarna worden gekliefd aan de basis, plat gelegd en gevlochten. Zo vormen ze een ondoordringbare barrière voor vee. Vlechtheppen worden om de twee à drie jaar gesnoeid en bijgewerkt om dicht te blijven. Bij gemengde landschappelijke hagen moet je de diversiteit goed in de gaten houden. Sommige soorten groeien beter dan andere, dus raakt zo'n haag sneller uit balans. Landschappelijke hagen hoef je vaak maar eens per jaar te knippen, in juni of september.

TIP
Controleer voor je gaat snoeien of er vogelnesten in de heg zitten!

Jaarkalender

Struiken	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Materiaal	Opmerkingen	Frequentie
Hagen															
Snoeien					x	x	x	x	x	x			Handgereedschap of kleinschalig materieel zoals snoeischaar, takkenschaar, heggenschaar, snoeizaag, motorheggenschaar en kettingzaag	Maak plant nat om schaar scherp en schoon te houden	Afhankelijk van soort haag, 1 tot 4 x per jaar
Mesten			x										Mest, emmer, handschoenen	Niet te dicht bij de stam	1 x per jaar
Verwijderen onkruid				x	x	x	x	x	x	x			Handmatig		Indien nodig
Schimmels bestrijden					x	x	x	x	x				Bestrijdingsmiddel, niet chemisch	Reinig gereedschap na gebruik en draag schone kleding	Indien nodig

Heesters

De heester is een belangrijk element in groen erfgoed. Naast bomen geven heesters structuur aan de tuin en bepalen grotendeels de ruimtelijke indeling. Wintergroene heesters of struiken die zijn geplant naast een kruispunt zorgen ervoor dat de wandelaar niet direct het vervolg van de wandeling ziet. Dat maakt de tuinbeleving spannender. Vaak zijn heesters zeer kleurrijk, en dat is belangrijk bij het tuinontwerp en de beleving van de tuin.

Heesters worden niet heel oud. De meeste heesters die bij de historische aanleg werden geplant, zijn al aan het einde van hun levenscyclus of verdwenen. Er zijn diverse soorten die hieronder worden toegelicht.

Voorjaars- en zomerbloeiende heesters

Voorjaarsbloeiende heesters

Voorjaarsbloeiende heesters zoals forsythia, magnolia, camelia of prunus zijn een kleurrijke voorbode van de lente. Je snoeit ze na de bloei. Snoei ze niet in de zomer of het najaar, dan zijn de bloemen voor het volgende jaar al gevormd.

Zomerbloeiende heesters

Zomerbloeiende heesters zijn alle heesters die niet in het voorjaar bloeien. Met hun kleurenpracht fleuren ze de tuin op en trekken ze ook insecten, vlinders, bijen of zelfs vogels

aan. Bekende zomerbloeiers zijn lavendel, hibiscus of vlinderstruik. Zomerbloeiende heesters snoei je onmiddellijk na de vorstperiode, in februari of maart.

Hoe snoei je een heester?

Omdat er veel verschillende heesters zijn, zijn er ook verschillende snoeiwijzen. Voor alle heesters geldt dat je kunt snoeien op hele takken en dat je dood en beschadigd hout altijd moet verwijderen. Heesters zijn struiken die eerst groeien, om vervolgens te bloeien. Een sterke groei wordt dus beloond met mooie bloei. Zo kan de vlinderstruik heel kort gesnoeid worden. Deze komt met een sterke groei terug. Bij hortensia's verwijder je de oudste takken en dun of dood hout. Snoei schuine of liggende takken tot een derde van de plant. Eenjarige takken kun je beter niet snoeien. Met de snoei wil je vooral voldoende licht in de kroon krijgen. Snoei de heester dus het liefst in een model dat van onder breder is dan van boven. Zo krijgt ook de onderkant voldoende licht, en zal niet verkommeren of kaal worden.

Renovatiesnoei

Veel oude heesters of struiken, met name rododendrons, zijn uit hun originele standplaats gegroeid. Renovatiesnoei kan de levensduur behoorlijk verlengen. Je doet dit door de struiken rigoureus terug te snoeien. Dat mag je alleen niet elk jaar doen! Bij renovatiesnoei zaag je het grootste deel van de kroon af. Doe dit niet in één keer, want dan scheurt de tak uit en ontstaan er nare wonden. Zaag de tak eerst zo'n 40 centimeter vóór de definitieve plaats af, zodat het gewicht en de lengte van de tak af zijn. Daarna zaag je pas het laatste deel af. Je moet wel iets laten staan waar groen aan zit, al is het maar één tak. Zeker bij rododendrons is dat belangrijk zodat ze weer uitgroeien. Als je tot zo'n 50 centimeter boven de grond afzaagt en dus bijna 100% van het levende materiaal weghaalt, volgt er veel wortelsterfte. Het is belangrijk dat je de groeireactie goed bijhoudt en vormgeeft.

Groenblijvende struiken en coniferen

Groenblijvende struiken en coniferen behandel je niet anders dan gewone struiken. Zorg er wel voor dat je bij (bijna alle) coniferen in het groen blijft. Snoei dus niet te radicaal: kale takken waar na snoeiing geen groen meer aan zit sterven af en blijven kaal.

Jaarkalender

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Materiaal	Opmerkingen	Frequentie	
Heesters																
Snoeien voorjaarsbloeier			x	x									Scherpe snoeischaar, takkenschaar, eventueel een boomzaag of handzaag	Moment verschilt per heestersoort	Na de bloei	
Snoeien zomerbloeier		x	x										Scherpe snoeischaar, takkenschaar, eventueel een boomzaag of handzaag			
Mesten			x										Meststoffen, compost			

Rozen

Rozen worden al duizenden jaren geteeld om hun schoonheid en geur. In Nederland gebeurde dit vanaf de tweede helft van de zestiende eeuw. Speciale rozen-pronktuinen ontstonden: **rosaria**. Het aantal soorten is inmiddels uitgebreid tot een paar duizend.

Rozen kunnen slecht de wortelconcurrentie met andere planten aan. Als rozenvakken omgeven zijn door buxushagen is het goed om de naar binnen groeiende buxuswortels jaarlijks af te steken.

Struik- en stamrozen

Struikrozen

Vermenigvuldiging van struikrozen ontstaat door op een gekweekte onderstam een gewenste soort te enten. De plaats waar dat is gebeurd, de entknobbel, is goed herkenbaar als dikke bobbel op grondhoogte. Vaak spruit de onderstam nog uit, altijd naast de knobbel. Die 'wilde' spruit is meestal herkenbaar aan de kleur van de tak (iets grijzer of lichter groen), aan het grotere aantal blaadjes met een andere vorm en aan het geringere aantal doornen. Snoei dit 'wild' altijd zo diep mogelijk weg, het neemt alleen maar onnodig energie weg van de hoofdstruik.

Lentesnoei

Verregaande cultivatie heeft ook gevoeligheid voor met name schimmels meegebracht. Om dit te voorkomen, worden rozen luchtig gesnoeid. Doe dit omstreeks half maart:
Stap 1: Knip eerst alle takken weg die dun, zwak of dood zijn. Ook de takken die elkaar kruisen, of de takken die te dicht op elkaar staan. Verwijder de alleroudste takken, maar laat er een paar staan om een mooi gevulde struik te vormen.
Stap 2: Snoei tot drie à vijf knoppen boven de grond. Deze knoppen, die altijd in een bladoksel gevormd zijn, zijn te herkennen aan een puntje en verdikkingen. Dit forse terugsnijden is nodig om een snelle groei te realiseren. Snoei altijd boven een oog dat naar buiten groeit. Alleen bij botanische rozen hoeft je hier niet zo strak op te letten.

Zomersnoei

Na de bloei, uiterlijk half augustus, vormen zich de zaden, de rozenbottels. Dit kost de plant groeikracht en het is daarom goed deze te verwijderen en de tak niet te diep terug te snoeien. Doe dit op de plek waar de knoppen al groei vertonen of waar de rozenblaadjes niet uit drie maar uit vijf deelblaadjes bestaan. Hierop worden de nieuwe scheuten namelijk gevormd, zodat de struik een tweede keer kan uitlopen. Naarmate het seizoen vordert kan besloten worden om de rozenbottels te laten zitten. De roos gaat in het najaar toch geen nieuwe bloemen en takken meer vormen en daarbij hebben rozenbottels een meerwaarde: ze zijn decoratief en gezond.

Let op

Gooi het snoeimateriaal bij voorkeur niet op de composthoop. Schimmels overleven soms in de composthoop en rozentakjes verteren slecht.

Stamrozen

Stamrozen zijn eigenlijk niet anders dan gewone rozen op een stammetje. De snoei is dan ook vergelijkbaar met het hierboven beschreven proces. Wel vragen ze extra bescherming van de entplaats (de knobbel boven de wortels). In tegenstelling tot struikrozen bevindt deze zich bovenaan de stam, dus ver boven de grond. Daarom worden stamrozen in het najaar al

fors teruggesnoeid en vervolgens tegen de vorst beschermd. Dit kan door stro, hooi, riet of dennentakken rond de stam en het entplaats te binden en met hier overheen een ademende zak zodat de wind geen vat krijgt op het beschermend materiaal. Gebruik geen gewone plastic zak, die sluit te veel af. Verwijder de ademende zak meteen na de vorstperiode.

Klimrozen

Klimrozen zijn rozen met wat slappe takken die aan muren, pergola's of in bomen geleid worden. Ze zijn geënt, dus let goed op uitlopende wilde spruiten. De jonge takken die uit de entknobbel komen zijn het meest waardevol, zij vormen de toekomst van de rozenstruik. De bedoeling is om de gehele plant van grond tot bovenkant met bloemen te bezetten. De jonge takken hebben hierin voor het onderste gedeelte de hoofdrol.

Lentesnoei

Snoei het oude hout circa half maart weg en behoud slechts enkele hoofdtakken. Let erop dat deze goed en logisch verdeeld zijn. Het kale winter/lentebeeld moet ook mooi zijn. Snoei op deze hoofdtakken de zijtakken terug, waarbij kleine, niet groeiachtige takken geheel worden verwijderd. Houd iedere 25 cm een tak aan. Deze wordt tijdens de lentesnoei teruggenipt op een stompje, om zo de in de takaanzet gelegen knoppen kans te geven.

Zomersnoei

Het na de bloei terugsnijden en bottels verwijderen geeft, net als bij struikrozen, vaak een volgende bloei. Uitzondering hierop zijn de rambler, de eenmalig bloeiende rozen met hele lange slappe takken die veel ruimte vragen. Zij bloeien één keer, waarna de takken enigszins in de hand worden gehouden door de takken die te veel in de weg hangen te verwijderen.

Aanbinden

Rozen tegen hekwerken kunnen het best aan één kant van het hek geleid worden. Zo kunnen de takken bij het opbinden mooi verdeeld worden, doordat een tak omhoog of omlaag gesteld kan worden. Ook is dit handiger voor het onderhoud van het hek.

Botanische (of wilde) rozen

De botanische rozen (ook wel wilde rozen genoemd), zijn net als struikrozen erg gecultiveerd. Een groot verschil is dat zij niet door enten maar door stekken vermeerderd worden. Opkomende jonge spruiten zijn hier dus geen probleem, maar juist gewenst. Botanische rozen zijn vaak herkenbaar aan veel fijne doornen. Ze bloeien eenmalig en uitbundig in de zomer en geven daarna veel rozenbottels. Verzorg de botanische rozen door in de voorjaars- of winterperiode oude takken in zijn geheel te verwijderen of de struik tot een hoogte van zo'n 30 cm terug te snoeien.

Voeding

Voldoende kalk in de grond is een voorwaarde voor rozen om voedingsstoffen uit de bodem op te nemen. De pH-waarde moet tussen de 6,5 en 7,5 liggen. Daarnaast hebben rozen veel voedsel nodig. Bemest ze in het voorjaar en een tweede keer na de eerste bloei.

Jaarkalender

Struiken	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	Materiaal	Opmerkingen	Frequentie
Rozen			X												
Snoeien struikrozen								X		X			Scherpe snoeischaar	Lentesnoei half maart, zomersnoei (niet te diep!) na de bloei, in oktober alleen om werkruimte te creëren om aan te aarden	
Snoeien botanische rozen										X	X		Scherpe snoeischaar	Kan diep teruggesnoeid worden, vooral de oudste takken	
Opbinden klimrozen			X		X	X	X	X	X				Bindmiddelen, ladder of trap	Combineren met terugsnoeien	Indien nodig
Mesten			X				X						Organisch samengestelde mest of speciale kunstmest		2 x per jaar
Water geven				X	X	X	X	X	X				Emmer, sproeier		Indien nodig, niet teveel

Wet- en regelgeving

Houd bij beheer en onderhoud altijd rekening met de wet- en regelgeving met betrekking tot flora en fauna.

Veel planten en dieren zijn beschermd via de [Natuurbeschermingswet](#). Zo mogen er geen werkzaamheden verricht worden tijdens het broedseizoen van 15 maart t/m 15 juli. Meer informatie: www.natuurindegemeente.nl

Gedragcode Natuurbeheer 2016-2021

De [Gedragcode Natuurbeheer](#) is een hulpmiddel voor de planning en uitvoering van natuurbeheer. Indien natuurbeheerders deze code volgen, kunnen zij reguliere werkzaamheden uitvoeren zonder in strijd te handelen met de Natuurbeschermingswet. Er geldt dan een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en de beheerder hoeft geen ontheffing aan te vragen. Denk hierbij aan een kalender voor het omzagen van hout (niet in een bos) die aangeeft wanneer broedvogels, reptielen, amfibieën en planten kwetsbaar zijn.

Disclaimer

Het digitale Handboek Groen is een bundeling praktische informatie over het onderhoud van buitenplaatsparken en -tuinen. Het is een bundeling waarin niet alle visies zijn opgenomen en mogelijk ook visies door de tijd heen veranderen. Mocht u iets lezen of aangepast willen zien, kunt u contact opnemen met Landschap Erfgoed Utrecht. De foto's in dit Handboek zijn aan ons vrijgegeven door www.helenesbeeld.nl. Dit beeldmateriaal mag niet verder worden verspreid, tenzij er uitdrukkelijke toestemming van de fotograaf is gegeven.

Colofon

Handboek Groen is een uitgave van Landschap Erfgoed Utrecht en kwam mede tot stand dankzij een bijdrage van de provincie Utrecht.

Tekst: Juliette Jonker-Duynstee

Redactie: Floor Tinga, Danielle Schalkwijk

Foto's: Helene Blaak

Coördinatie: Danielle Schalkwijk

Copyright Handboek Groen © 2021, Landschap Erfgoed Utrecht

info@landschaperfgoedutrecht.nl

Alle rechten voorbehouden

Handboek Groen is een uitgave van Landschap Erfgoed Utrecht. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.